

Informacja o lasach gminnych i wykonywanych w nich zabiegach gospodarczych

według stanu na 31 maja 2008 roku

Powierzchnia lasów stanowiących własność gminy w których prowadzona jest gospodarka leśna wynosi blisko 405 ha. Lasy gminne występują głównie w trzech kompleksach: Doliska i Krzemionki w Ciężkowicach, Byczyna - w Byczynie. Pojedyncze działki leśne występują praktycznie na całym obszarze gminy, często pomiędzy lasami osób nie stanowiących własności Skarbu Państwa w których nadzór nad prowadzoną w nich gospodarką leśną sprawuje Prezydent Miasta Jaworzna. Rozproszenie lasów gminnych, generalnie utrudnia prowadzenie w nich gospodarki leśnej oraz ich ochronę. W latach 2006-7 powierzchnia lasów stanowiących własność gminy uległa znacznemu zwiększeniu (z 318,3 ha na początku 2006 roku przez 366 ha na początku 2007 roku do blisko 405 ha na początku roku 2008). Zwiększenie wykazywanej powierzchni lasów gminnych, jest efektem przeprowadzenia w latach 2006-2007 gleboznawczej klasyfikacji gruntów porolnych zalesionych w drugiej połowie lat 90-tych oraz gruntów na których występuje roślinność leśna w wyniku procesu sukcesji naturalnej.

Kompleks lasów "Doliska" jest największym kompleksem lasów gminnych. Jego powierzchnia całkowita wynosi ponad 212 ha. Tworzy zwarty pod względem własności obszar leśny, otoczony lasami osób fizycznych, a od strony wschodniej i południowej graniczy z lasami w zarządzie Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe. Kompleks występuje w całości w obrębie geodezyjnym 18c Ciężkowice-Doliska i jest położony wzdłuż linii kolejowej Kraków-Katowice, na przedłużeniu ulic: Chodkiewicza, Drozdowa, Cichy Kącik, Turystyczna. Od strony wschodniej sięga do granicy gminy Jaworzno z gminą Trzebinia. Przeważają w nim siedliska leśne borów mieszanych wilgotnych, z niewielkim udziałem siedlisk lasowych, głównie lasów mieszanych. Drzewostany w których dominuje sosna pospolita, pochodzą ze sztucznego odnowienia.

Kompleks lasów Krzemionki występuje na obszarze pomiędzy linią kolejową Kraków-Katowice, a ulicami: Luszowicka, Szarych Szeregów oraz w otoczeniu zbiornika "Suchy Staw" w dzielnicy Ciężkowice. Jego powierzchnia wynosi około 40 ha. Przeważają w nim siedliska lasowe - głównie lasów mieszanych, z fragmentami siedlisk lasowych w tym najżyźniejszych w lasach nizinnych - lasów wilgotnych i łągowych. Kompleks nie tworzy zwanego pod względem własności obszaru leśnego. Działki leśne gminy występują w szachownicy z zalesionymi gruntami osób fizycznych, dotychczas nie przeklasyfikowanymi na leśne oraz nieużytkowanymi fragmentami podmokłych łąk i pastwisk. W składzie gatunkowym drzewostanów kompleksu

przeważają gatunki liściaste (dąb szypułkowy, lipa drobnolistna, olcha czarna, buk pospolity), a gatunki iglaste reprezentowane przez sosnę pospolitą i modrzewia, występują na gruntach lżejszych i mniej uwilgotnionych. Kompleks powstał głównie przez intensywne zalesianie w latach 1995-2004 gruntów porolnych, nabytych przez gminę. W skład kompleksu wchodzi też drzewostany powstałe w wyniku odnowienia naturalnego i sukcesji roślinności drzewiastej - głównie olchy czarnej na nieużytkowane grunty porolne. Zjawisko to występuje głównie na gruntach wzdłuż bezimiennego ciek w wodnego odprowadzającego nadmiar wód ze zbiornika "Suchy Staw" oraz wokół zbiornika. Tam też występują najżyźniejsze siedliska leśne w całym kompleksie, liczne okazy roślin chronionych, naturalnie ukształtowane stosunki wodne.

Kompleks lasów Byczyna leży w sąsiedztwie ulic: Podgórska, Drzymały, Ćwiklińskiej, Potokowa w dzielnicy Byczyna. Jego powierzchnia wynosi około 55 ha. Występuje w całości w obrębie geodezyjnym Byczyna. W kompleksie występuje duża mozaika siedlisk leśnych - od suchych, ubogich siedlisk borowych, do żyznych, wilgotnych siedlisk lasowych wzdłuż potoku Byczynka. Kompleks tworzy zwarty pod względem własności obszar leśny. W drzewostanach kompleksu dominuje sosna pospolita. Wiek drzewostanów jest bardzo zróżnicowany - od kilkunastu do 80 lat. Duża powierzchnia drzewostanów (około 20 ha), pochodzi z odnowień sztucznych wykonanych w latach 1992-3 po drzewostanach zniszczonych przez pożar w sierpniu 1991 roku. Objął on borową część kompleksu, o słabszych siedliskach na których dominowały drzewostany sosnowe. Na powierzchniach po zniszczonych drzewostanach posadzono głównie sosnę pospolitą i sosnę czarną ale w ramach poprawek i uzupełnień w założonych uprawach leśnych, były systematycznie wprowadzane gatunki liściaste. W części nie zniszczonej przez pożar, występują drzewostany starsze - w wieku 50-70 lat. Tak w otoczeniu kompleksu jak i na pojedynczych działkach pomiędzy działkami gminy występują lasy osób fizycznych, tworząc z lasami gminnymi kompleks lasów niepaństwowych o powierzchni około 70 ha.

Pozostałe lasy gminne występują na pojedynczych działkach położonych w sąsiedztwie i pomiędzy lasami innych właścicieli, głównie osób fizycznych.

Realizując zadania gospodarcze w lasach gminnych, w okresie od początku czerwca 2007 roku do końca maja 2008 roku wykonano w nich szeroki zakres prac. Najważniejsze to:

1. Aktualizowanie stanu posiadania i informacji o lasach gminy: Obejmowało:
 - aktualizację gleboznawczej klasyfikacji gruntu na działkach zalesionych lub pokrytych roślinnością leśną o łącznej powierzchni blisko 63 ha w dzielnicach Byczyna i Jeleń

Koszt wykonanych prac wyniósł ponad 12,3 tys. złotych. Ich efektem jest zaktualizowanie danych

o gruntach leśnych gminy objętych ewidencją gruntów i budynków.

2. Utrzymanie infrastruktury leśnej. Obejmowało:

- bieżącą konserwację urządzeń melioracji szczegółowych o łącznej długości około 22,6 kilometrów (wykaszanie chwastów na skarpach i w dnie rowów, odmulanie dna rowów, usuwanie roślinności korzeniącej się w dnie) i zbiornika wody do celów przeciwpożarowych "Suchy Staw",
- przebudowę urządzeń melioracji wodnych w kompleksie „Doliska” polegające m.in. na ubezpieczeniu narzutem kamiennym odcinków rowów i koryta potoku Łużnik o łącznej długości 641 metrów szczególnie narażonych na erozję denną.

Łączny koszt wykonanych prac wyniósł ponad 57,1 tys. złotych. Ich efektem jest utrzymanie sprawności urządzeń infrastruktury.

3. Ochrona lasu i poprawa warunków bytowania zwierzyny leśnej. Obejmowała m.in:

- zakup i rozwieszenie 1,5 tys. sztuk pojemników z pokarmem dla ptaków leśnych,
- zakup i rozwieszenie 150 budek lęgowych dla ptaków oraz konserwację około 400 budek rozwieszonych wcześniej,
- oczyszczanie lasów przez zbieranie i wywóz śmieci 47 m³.

Łączny koszt wykonanych prac wyniósł ponad 14,5 tys. złotych. Ich efektem jest wzbogacenie naturalnej bazy pokarmowej zwierząt leśnych i ułatwienie warunków dla jej rozmnażania (głównie ptaków leśnych).

4. Ochrona przeciwpożarowa lasów gminnych i pozostałych lasów nie stanowiących własności Skarbu Państwa. Obejmowała m.in:

- dwukrotne (jesienne i wiosenne) odnawianie pasów przeciwpożarowych o długości 3 km wykonanych wzdłuż granic fragmentów lasów szczególnie zagrożonych przez pożar,
- porządkowanie drzewostanów o pow. 10,0 ha szczególnie zagrożonych przez pożar,
- pozostawanie w stanie gotowości do zwalczania pożarów i dozoru pożarów w lasach gminnych i prywatnych.

Łączny koszt wykonanych prac wyniósł ponad 14,3 tys. złotych. Ich efektem jest zmniejszenie potencjalnego zagrożenia pożarowego w lasach i minimalizowanie skutków ewentualnych pożarów leśnych. W analizowanym okresie pomimo bardzo niekorzystnych warunków atmosferycznych i letnich upałów, zanotowano 1 pożar w lasach gminnych.

5. Prace hodowlane w uprawach leśnych. Obejmowały m.in:

- wykaszanie chwastów w uprawach na powierzchni blisko 27,8 ha,
- zabezpieczenie sadzonek w uprawach przez zwierzyną leśną na powierzchni blisko 21,5 ha,
- pielęgnację 40,0 tys. sztuk drzew dorodnych w uprawach i młodnikach z gatunków: dąb szypułkowy, lipa drobnolistna, buk pospolity.

Łączny koszt wykonanych prac wyniósł ponad 47,7 tys. złotych. Ich efektem jest zapewnienie sadzonkom w uprawach warunków do wzrostu przez ograniczenie konkurencji pokarmowej i zapewnienie bezpośredniego dopływu światła słonecznego, utrzymanie w uprawach leśnych: właściwego zwarcia, składu gatunkowego, formy mieszania sadzonek, ochrona sadzonek w uprawach przed zwierzyną leśną (zgryzaniem).

6. Przebudowa drzewostanów. Obejmowała m.in:

- zakup blisko 40,0 tys. sztuk sadzonek drzew leśnych (w tym: buka pospolitego 22,2 tys. sztuk, dębu szypułkowego 10,55 tys. sztuk, lipy drobnolistnej 2,6 tys. sztuk, brzozy brodawkowatej 3,0 tys. sztuk, grabu pospolitego 1,0 tys. sztuk, modrzewia 0,3 tys. sztuk),
- wykonanie podszytów i podsadzeń w drzewostanach przez posadzenie blisko 40,0 tys. sztuk sadzonek w ramach przebudowy i podsadzeń,
- pielęgnację i odsłanianie podszytów w drzewostanach na powierzchni ponad 33,3 ha,
- wykonanie trzebieży 41 m³,
- zabezpieczenie repelentem sadzonek w podszytach przed zwierzyną leśną na pow. 32,9 ha.

Łączny koszt wykonanych prac i zakupionych materiałów wyniósł ponad 103,0 tys. złotych. Ich celem było przyspieszenie wzrostu gatunków liściastych wprowadzonych w formie podszytów w drzewostanach sosnowych dla szybkiego osiągnięcia docelowego efektu - przebudowania składu gatunkowego i ukształtowania wielopiętrowej struktury drzewostanów.

Łączne wydatki gminy na prowadzenie gospodarki leśnej w lasach gminnych w analizowanym okresie obejmujące wymienione wyżej działania wyniosły 248,9 tys. złotych. Pochodziły w całości z budżetu gminy, z działu 010 - Leśnictwo.

Na przestrzeni kilkunastu lat prowadzonej przez gminę gospodarki leśnej w lasach gminnych zmieniły się jej priorytety. W pierwszych latach, położono nacisk na udostępnienie lasów dla wykonywania w nich zabiegów gospodarczych i odnowienie powierzchni wtórnie zabagnionych, przez wykonanie lub odtworzenie infrastruktury leśnej. Działania te miały miejsce szczególnie w kompleksie "Doliska", który z powodu wysokiego poziomu wód gruntowych, praktycznie nie był dostępny w okresach dużych opadów czy śnieżnych

zim. Efektem tych działań jest wykonanie w nim: blisko 22 kilometrów rowów melioracji szczegółowych, odbudowy ubezpieczenia skarp i dna koryta potoku Łużnik na odcinku o długości około 1,3 kilometra, ponad 4,3 kilometra utwardzonych dróg leśnych. Prace związane z wykonaniem infrastruktury leśnej w tym kompleksie zostały praktycznie wykonane. Stanowi ona zwartą całość obsługującą cały kompleks i graniczące z nim fragmenty lasów prywatnych.

Podobne działania - chociaż w mniejszym zakresie, wynikającym z rzeczywistych potrzeb, zostały wykonane w kompleksach Krzemionki (odbudowa drogi na przedłużeniu ulicy Szarych Szeregów, wykonanie rowów melioracji szczegółowych) i Buczyna (odbudowa drogi leśnej do "źródłka", wykonanie fragmentów rowów melioracji szczegółowych).

W efekcie infrastruktura leśna w lasach gminnych obejmuje: blisko 24 km rowów melioracji szczegółowych, około 50 szt przepustów na rowach, 5,5 km utwardzonych dróg leśnych, a ponadto: 2 wodopoje dla zwierzyny, 2 tarliska dla ryb w korycie potoku Łużnik, zbiornik wodny do celów przeciwpożarowych "Suchy Staw". Główne prace związane z budową infrastruktury w lasach gminnych, zostały praktycznie wykonane. Ewentualne dalsze, będą wynikać z uproszczonego planu urządzenia lasu lasów stanowiących własność gminy. Jednym z elementów planu urządzenia lasu, jest określenie rodzajów i zakresu potrzeb w zakresie infrastruktury technicznej w lasach objętych planem.

Drugim ważnym zadaniem dotychczasowego okresu, było wdrożenie racjonalnej gospodarki leśnej w lasach gminnych. Stan w jakim zostały one nabyte przez gminę, wymagał pilnego wykonania w nich szeregu zabiegów gospodarczych, głównie: cięć sanitarnych, porządkowania drzewostanów, regulacji składu gatunkowego. Na dużej powierzchni lasów wcześniej nie były wykonywane żadne zabiegi pielęgnacyjne ani hodowlane. Prace wykonano w drzewostanach na powierzchni około 150 ha. Według aktualnego stanu posiadania lasów gminy, wykonania prac z tego zakresu wymaga około 40 ha drzewostanów rosnących na gruntach przeklasyfikowanych na las w wyniku gleboznawczej klasyfikacji gruntów wykonanej w latach 2006-7.

Aktualnie najważniejszym długofalowym zadaniem gospodarki leśnej w lasach gminnych jest przebudowa jednopiętrowych drzewostanów i o nieodpowiednim do siedliska glebowego składzie gatunkowym. Przebudowa drzewostanów jest prowadzona od kilku lat i systematycznie zwiększa się zakres wykonywanych prac oraz kwota środków przeznaczanych na nią (w poprzednim okresie sprawozdawczym wyniosła 62,12 tys. złotych, w objętym informacją - ponad 103 tys. złotych). Obserwacja stanu drzewostanów i zachowania się niektórych gatunków drzew leśnych na tle zmieniających się warunków klimatycznych oraz

coraz częściej występujące gwałtowne zjawiska atmosferyczne, wykazują potrzebę przebudowy znacznej powierzchni drzewostanów. Ogólnie, celem przebudowy drzewostanów jest zwiększenie ich odporności na niekorzystne i szkodliwe czynniki biotyczne i abiotyczne. Cel osiąga się poprzez wiele czynności hodowlanych wykonywanych w długim okresie czasu prowadzących m.in. do: zróżnicowania składu gatunkowego i wiekowego drzewostanów, ukształtowanie wielopiętrowej struktury drzewostanów, eliminacja gatunków drzew podatnych na zmieniające się warunki siedliskowe, pełnego wykorzystania możliwości produkcyjnych siedliska leśnego. Czynności te wymagają od osób je wykonujących systematycznej obserwacji drzewostanów planowanych do przebudowy oraz tych w których takie czynności już wykonano, umiejętności prognozowania stanu lasu po przebudowie i zachowania się drzewostanów – czyli szerokiej wiedzy teoretycznej i praktycznej z zakresu hodowli lasu, biologii poszczególnych gatunków lasotwórczych, meteorologii, gleboznawstwa. Na powodzenie przebudowy drzewostanów mają czasem wpływ różne, całkiem niespodziewane okoliczności. Na przykład: zmniejszenie pogłowia sarny na skutek grubej pokrywy śnieżnej w drugiej połowie zimy 2004/2005 przełożyło się na znaczne zmniejszenie powodowanych przez nią szkód w uprawach leśnych w roku 2005 i latach następnych, niewystąpienie w latach 2007 i 2008 spóźnionych przymrozków nawet w najbardziej zmrozowiskowych miejscach w kompleksie „Doliska”, przyniosło efekt w postaci znacznego przyrostu wysokości dębów w uprawach i młodnikach dębowych oraz w podszytach i podsadzeniach. Dąb szypułkowy jest szczególnie wrażliwym na spóźnione przymrozki, jeżeli wystąpią w drugiej połowie maja.

Zinwentaryzowane powierzchnie leśne w których drzewostany wymagają przebudowy obejmują:

- około 80 ha drzewostanów z dominującym udziałem sosny pospolitej na siedliskach borów mieszanych (świeżego i wilgotnego), głównie w kompleksie „Doliska” a ponadto na pojedynczych działkach leśnych w Byczynie i Długoszyńie,
- około 3 ha młodników z dominującym udziałem jesionu wyniosłego i około 10 ha młodników z dominującym udziałem modrzewia założonych w latach 1994-1996 w ramach tzw. zalesień zastępczych w kompleksach „Doliska” i „Krzemionki”,
- około 20 ha litych drzewostanów brzoźowych w kompleksie „Doliska”, założonych w latach 70-tych XX wieku na gruntach porolnych – niskiej klasy podmokłych łąkach i pastwiskach.

Ponadto obserwacji wymagają drzewostany z dużym (często dominującym) udziałem olchy czarnej powstałe tak z zalesień jak i odnowienia naturalnego, z uwagi na obserwowane zamieranie nawet bardzo okazałych egzemplarzy olchy na stanowiskach naturalnych i przy korzystnych (wydawałoby się) warunkach wodnych. Czynnikiem potęgującym osłabienie i zamieranie olchy, jest intensywny żer w jej aparacie asymilacyjnym szkodnika pierwotnego – hurmaka olchowca.

Ze względu na powierzchnię oraz znaczenie sosny pospolitej – jako najważniejszego gatunku lasotwórczego i największy zakres prac związanych z przebudową drzewostanów, w pierwszej kolejności przebudowy wymagają drzewostany z dominującym udziałem sosny pospolitej. Wykazują one wrażliwość na niekorzystne zjawiska atmosferyczne - silne wiatry, wysokie temperatury powietrza i długie okresy suszy glebowej w okresie wegetacji. Skutkiem tych zjawisk są tak wiatrolomy i wiatrowały spowodowane np. przez huragan w listopadzie 2004 roku oraz na przełomie lutego i marca br. (huragan Emma), jak i osłabienie kondycji drzew i ich odporności na czynniki szkodliwe (tzw skutki odłożone w czasie spowodowane wysokimi temperaturami, suszą glebową, naderwaniem systemów korzeniowych w czasie silnych wiatrów). Dlatego przebudowa drzewostanów sosnowych polega na stopniowym wprowadzaniu w nich rodzimych gatunków drzew liściastych - które ostatecznie zastąpią sosnę w górnym piętrze i ukształtowanie drzewostanów mieszanych i wielopiętrowych. Gatunki liściaste są bardziej odporne na silne wiatry, zagrożenie pożarowe, zmiany klimatyczne oraz bardziej długowieczne. Dla swojego rozwoju potrzebują lepszych warunków siedliskowych i intensywnych zabiegów pielęgnacyjnych w okresie do 15-20 lat od posadzenia. W okresie sprawozdawczym przebudowano około 10 ha drzewostanów sosnowych.

Zarówno w zieleni miejskiej jak i lasach, obserwuje się gwałtowne zamieranie jesionu wyniosłego w różnych klasach wieku i bez względu na pochodzenie (samosiew, sadzenie, materiał mateczny lub obcego pochodzenia). Literatura fachowa (Las Polski) wskazuje, że przyczyną zjawiska mogą być zmiany w kwasowości, zasobności i wilgotności gleby oraz zakłócenia w gospodarce wodnej siedlisk. W lasach gminnych zjawisko gwałtownego zamierania jesionu wystąpiło w młodniku jesionowym o powierzchni około 2,0 ha wieku drzew 15 lat, założonym na gruncie porolnym w kompleksie „Krzemionki” w ramach tzw. zalesień zastępczych. W maju br. wykonano w nim intensywne cięcia sanitarne pozostawiając egzemplarze wykazujące oznaki żywotności, które stanowić będą osłonę dla sadzonek dębu szypułkowego planowanego do wprowadzenia wiosną 2009 roku.

Młodniki z dominującym udziałem modrzewia wymagające przebudowy, zostały założone w połowie lat 90-tych, głównie w ramach zalesień zastępczych w kompleksach „Doliska” i „Krzemionki”. W stanie obecnym wykazują oznaki obniżenia żywotności których przyczynami są wysokie temperatury, susze glebowe w okresie wegetacji oraz nieodpowiednie dla modrzewia warunki glebowe. Przebudowa młodników polegać będzie na stopniowym wprowadzaniu w nich gatunków liściastych - głównie cieniażnośnego buka pospolitego, który będzie stanowił najważniejszy gatunek w docelowym składzie gatunkowym drzewostanu. W młodnikach wykonywane są obecnie intensywne czyszczenia późne dla wprowadzenia sadzonek buka wiosną 2009 roku.

Przebudowę litych drzewostanów brzoźowych w kompleksie „Doliska” rozpoczęto jesienią 2007 roku. Objęła powierzchnię około 10 ha na której wykonano melioracje agrotechniczne i trzebieże wczesne i wiosną br posadzono około 10,0 tys. sadzonek dębu szypułkowego, który będzie stanowił najważniejszy gatunek w docelowym składzie gatunkowym drzewostanu.

Wnioski:

1. Lasy gminne pod względem stanu i sposobu zagospodarowania, korzystnie odróżniają się od lasów innych właścicieli. Także mieszkańcy gminy, pozytywnie oceniają prowadzoną w nich gospodarkę leśną i działania związane z zapewnieniem wielofunkcyjności lasów. Ich zdaniem, stan lasów gminnych dowodzi dbałości gminy o wspólne mienie. Na drogach leśnych spotyka się ludzi spacerujących, biegających, jeżdżących na rowerach. Działania gospodarcze w lasach gminnych, wpisują się w zaspokojenie potrzeb pewnej grupy mieszkańców gminy w zakresie rekreacji i wypoczynku. Doświadczenia z prowadzonej gospodarki leśnej w lasach gminnych są przekazywane właścicielom lasów nie stanowiących własności Skarbu Państwa, w których nadzór pełnią te same osoby co prowadzące gospodarkę w lasach gminnych.
2. Stan lasów gminnych oraz funkcje jakie pełnią dla środowiska i mieszkańców, w pełni uzasadnia systematyczne wydatkowanie przez gminę środków własnych na ich utrzymanie oraz kontynuowanie przebudowy drzewostanów na zinwentaryzowanych powierzchniach leśnych.

Jaworzno, 9 czerwca 2008 roku

mgr inż. Bronisława Chrościcka-Piąga
NACZELNIK WYDZIAŁU
Ochrony Środowiska i Rolnictwa